

Az emberek gyakran nem értik a tréfát - Ilya Ovcsinnyikov interjúja Schiff Andrással

Salzburg, 2010. szeptember 21.

Schiff András az egyik legismertebb és legkiemelkedőbb ma élő zongoraművész. 1953-ban született Budapesten. A Zeneakadémián Rados Ferenc és Kurtág György tanítványa volt. 1979-ben hagyta el Magyarországot, előbb Ausztriában, majd Nagy-Britanniában telepedett le. Repertoárjába főként Bach, Mozart, Scarlatti, Schubert, Haydn, Chopin, Schumann, valamint Bartók, Ravel és Debussy művei tartoznak. 2004-ben eljátszotta Beethoven összes zongoraszonátáját a világ húsz városába, 2007-08-ban az Egyesült Államokban is vendégszerepelt evvel a sorozattal. J. S. Bach Angol szvitjeiből készült lemezfelvétele Grammy-díjat kapott. Több országban tanít: a budapesti Zeneakadémia, a müncheni, a detmoldi, az oxfordi és a lipcsei Zeneművészeti Egyetemek rendszeres vendégprofesszora. [A fordító megjegyzése: az interjú nem a mai állapotot tükrözi; már 2010-ben sem felelt meg a valóságnak, hiszen Schiff András évtizedek óta nem tanít Budapesten, sőt napjainkban már nem is jár vissza Magyarországra.]

Ön nem először jár Oroszországban. Az évek során hogyan változott a benyomása az országról és az orosz publikumról?

A mai Oroszország természetesen nagyban különbözik attól a Szovjetuniótól, amit 1974-ben megismertem. De az emberek ma is tele vannak lelkesedéssel és nagyon muzikálisak, erős a kultúrával való kapcsolatuk. Örömmel tölt el, hogy a könyvesboltokban ma már különféle kiadásokban kaphatók az orosz irodalom klasszikusai, hatalmas választék van külföldi írók műveiből is, verseskötetektől, tudományos és filozófiai munkákból. Harminc éve Önök bizonyára erről nem is álmodhattak. Másrészt, a legutóbbi szentpétervári koncertemen állandóan megszólaltak a mobilok. Tudom, hogy manapság kikerülhetetlen tény a létük, de kérdem én, mért viszik magukkal az emberek a koncertre? A hetvenes években nagyszerűen megvoltunk mobiltelefon nélkül.

Mi a véleménye arról, hogy manapság sok hangszeres szólista karmesterként is tevékenykedik? Ön szerint mi adhat felhatalmazást arra, hogy a pulpitus innenső oldalára álljunk?

A magam részéről ezt természetesnek tartom. Mi, zenészek, kíváncsi emberek vagyunk, a hangszerünk határain túlra is szeretnénk kitekinteni. A régi nagy karmesterek mind zenét is szereztek, emellett professzionálisan játszottak zongorán vagy akár több hangszeren is, karmester-iskolába nem jártak, egyszerűen nem létezett ilyen. A dirigálás talányos mesterség, valami sötét dolog... *(nevet)*. Szólistaként mi sokszor jó karmesterekkel dolgozunk, máskor pedig nem, és ilyenkor előfordul, hogy az ember azt gondolja: „Én bizony ezt

jobban tudnám...” Amikor aztán saját maga lép a zenekar elé, hirtelen ráébred, milyen nehéz is vezényelni!

Fontos a vezénylés pszichológiai aspektusa is: az embernek értenie kell a zenekar lélektanához, ehhez intuícióra és gyakorlatra egyaránt szükség van. Én nem tartom magam karmesternek, soha nem tanultam a mesterséget, számomra ez inkább logikus módon ered a zenével való foglalkozásból. Ezért csak olyan szerzők műveit merem dirigálni, akiket zongoristaként behatóan ismerek, és akiknek a zenéjét nagyon szeretem.

Hogy született az *Andrea Barca Kamarazenekar* ötlete? Mi az oka annak, hogy egy olyan művész tiszteletére nevezte el a zenekarát, akiről oly keveset tudunk? Barca Mozart idősebb kortársa volt, valamikor 1730 és 1735 között született toszkán paraszti családba. Mozart ihletett tolmácsolója volt, a zeneszerző zenéjét állítólag egy firenzei, 1770 április másodikai koncerten szólaltatta meg először, később Salzburgba költözött, haláláról sem tudunk semmit.

Andrea Barca: a nevem olasz tükörfordítása. A Barca csónakot, kis hajót jelent; a Schiff szó németül annyit tesz: hajó. Ennek a képzelt személyiségnek kitaláltam egy életrajzot, de mindez csak tréfa, vicc! Sajnálatos módon az emberek gyakran nem értik a tréfát. De komolyra fordítva a szót: a kamarazenekart Mozart összes Zongoraversenyének előadása végett hoztam létre, a művek 1999 és 2005 között hangzottak el a salzburgi Mozart-héten. Az együttes kiváló szólistákból és kamarazenészekből áll. Sokan közülük személyes jóbarátaim, sőt a feleségem, Yuuko Shiokawa is játszik benne, aki nagyszerű hegedűs. Ehhez a fesztiválhoz különösen szoros szálak fűznek. A legtöbb koncert a salzburgi Mozarteumban kapott helyet, amely igazán ideális a Mozart-művek előadására. De szinte ugyanakkora öröm számomra a kismartoni Esterházy Kastélyban, a Schubertiádán, vagy a Lucerne-i és az Edinburgh-i Fesztiválon muzsikálni.

Állandó vendége a Salzburgi Ünnepi Játékoknak is, amit egyes zenészkollégái afféle zenei szupermarketnek is neveznek... Egyetért Ön ezzel az értékeléssel?

Igazságtalan és bántó ez az állítás. A szupermarketről az embernek az olcsóság jut eszébe, és ez a fesztivál semmilyen értelemben nem olcsó. Bár az az igazság, nem is a legkedvesebbek egyike számomra, ugyanis nagyon az operára fókuszál, és ezáltal leginkább a sznob közönséget vonzza, amely valójában semmit se ért a zenéből. Az emberek a csillogás miatt jönnek Salzburgba, azért, hogy az operacsillagokat lássák, és közben háttérbe szorulnak a ténylegesen értékes zenei események: színházi előadások, kamarakonzertek, kortárszenei programok. Kár, hogy szinte eltűnnek ebben a cirkuszban, ami az opera körül kialakult. Jövő nyáron például Mahler *Dal a Földről* című művének előadásában veszek részt, a mű a szerző átiratában, két [énekes] szólistával és zongorával hangzik el.

Ön a Mondsee-i Zenei Napok születésénél is bábáskodott, manapság pedig ittingeni fesztivált és a vicenzai Palladio Fesztivált irányítja.

Mondsee-ben, hasonlóan az előbb említettekhez, kiváló kamarazenei fesztivál zajlik minden évben, ennek alapítója valóban én voltam. Minden évben két, egymástól távoli zeneszerző művészete köré építettük fel a programot: Bach és Brahms, Beethoven és Bartók, Schubert és Janaček, Mozart és Debussy műveivel a középpontban. Tíz év elteltével átadtam ezt a munkát, a fesztivál vezetését, másoknak. Mindig nyár végén rendezik meg; ebben az évben Igor Sztravinszkij halálának negyven éves évfordulójához kapcsolódva. Az Ittingeni Fesztivált folytatom, ez a mi „közös gyerekünk” Heinz Holligerral. Idén a gyermekekről szóló zenéknek és a gyerekeknek szenteljük a programot, jövőre pedig a variációs forma köré, különféle korszakokon átívelve.

A vicenzai zenei fesztivál a kedvencem. Az Andrea Palladio által 1580-ban épített *Teatro Olimpico* ad helyet neki, a világ leggyönyörűbb színháza, ahol zenekarommal rendszeresen fellépek.

Nemrég mutatta be Jörg Widmann *Öt intermezzo* című új kompozícióját. Mi tetszett meg benne, és mennyiben köszönhető Önnek az ősbemutató?

Jörg Widmann ma az egyik legtehetségesebb fiatal zeneszerző, amellet nagyszerű klarinétos is: remek darabot írt számomra. Az utóbbi években sokat játszottam mesterem, Kurtág György műveit is. Kurtág korunk egyik legnagyobb zeneszerzője. Megadott, hogy Heinz Holliger, Klaus Huber és Elliott Carter új műveit is bemutassam. Kétségtelen, hogy alig várom, hogy új műveket játszhaszak, mert érdekes és fontos számomra ez a repertoár. Ugyanakkor ez csak a kisebb része annak a sok-sok gyönyörű zenének, amit szeretek, ami a szívem csücske. A zongorarepertoár hatalmas; kevés az olyan zongorista, aki mindenevő lenne. Kell, hogy az embernek legyenek prioritásai.

Hogyan választja meg repertoárját, és mi határolja be azt?

Én például egyáltalán nem szeretem Lisztet – ezt sokan nem értik, mert magyar vagyok. Lehet, hogy az a probléma, hogy diákkoromban mindenki Lisztet játszott, általában nagyon rosszul, nekem pedig ezek az oktávozó, félőrült zongoristák jutnak róla eszembe... *(nevet)*. Persze ez nem Liszt hibája, de nekem valamiért nehezemre esik befogadni a zenéjét; szerintem Lisztnek nem volt elég ízlése. Azonkívül fontos az is, hogy az ember szigorúan, tárgyilagosan értékelje a maga erősségeit és gyengeségeit: a *h-moll Szonáta* remekmű ugyan, de nekem nem muszáj eljátszanom, ha előre tudom is, hogy nem fog túl jól sikerülni. Ugyanez a helyzet Rachmanyinovval: játssza az, aki a szerző, Rachmanyinov saját játékához méltó színvonalon képes interpretálni a zenéjét. Bárhogyan nincs értelme.

Ugyanakkor széles zongorarepertoárral rendelkezem, kedvenc szerzőim darabjait állandóan játszom: Bachtól, Haydn-től, Mozarttól, Beethoventől, Schuberttől, Schumanntól már mindent eljátszottam szinte. Most éppen Beethoven *Diabelli-*

variációin dolgozom és Bach *A fúga művészetén*. Mindkettő megkérdőjelezhetetlen remekmű, és mennyivel fontosabbak számomra Lisztnél!

A Beethoven-sonátaciklust szóbeli kommentárokkal kísérte a koncerteken. Mi volt a célja evvel?

Ezek az előadások a Wigmore Hallban hagyományosan a koncert előtti napon vannak és nagy népszerűsége tettek szert. Hamar elkapkodták a jegyeket a koncertekre, és nekem az az ötletem támadt, hogy adjunk esélyt a fiatal közönségnek is a részvételre: a belépést ingyenessé tettük. De sajnos, ugyanazok a középkorú emberek jöttek el, mint máskor. Igazolva láttam a feltevésemet, hogy sok országban a fiatalok egyszerűen nem szeretik már a klasszikus zenét, és nem anyagi okok miatt nem jönnek koncertre. A könnyűzenei szórakozóhelyek, a diszkók nem számítanak olcsónak, mégis tele vannak. Szerencsésnek érzem magam, mert oroszországi koncertjeimet az emberek gyakran a gyermekeikkel együtt látogatják.

Ön egyre több lemezt készít, annak ellenére, hogy manapság egyre nehezebb lemezt fölvenni.

Valóban, egyre több felvételem van; ezek jobbra koncertfelvételek. A legjobb hangfelvételeim hangversenyeken készültek. A CD-piac manapság túltelített, mindenki egymás után készíti a lemezeket, így emiatt egyik sem számít már exkluzívnak. Én viszonylag keveset veszek fel. Kivételt képez ez alól a komponálás, ami immár az életem részét képezi, ugyanis rendszeresen előadom, amit írok. Ebben az esetben tényleg van értelme felvenni az interpretációt.

Vannak-e újabb nagyszabású tervei – mint annak idején az összes Mozart-zongoraverseny vagy az összes Beethoven-sonáta előadása?

Ami a Beethoven-összest illeti: legalább húsz alkalommal játszottam el, nem túlzok. De elfáradtam már az ilyen projektektől. Igaz, még ma is érdekesítő számomra új darabokat tanulni, de sokkal fontosabb ennél, hogy a saját repertoáromat karban tartsam: újra kézbe veszem a darabokat, újra átgondolom, egyre mélyebben elsajátítom, megismerem őket.

Fordította: Megyeri Krisztina, 2022 június-július